

Розвиток підприємницької діяльності в сільському господарстві України

Мета статті - висвітлити особливості розвитку підприємницької діяльності в сільському господарстві і надати пропозиції щодо формування підприємницьких структур.

Методика дослідження. За теоретико-методологічну основу дослідження слугували класична й сучасна економічна теорія і наукові положення, розвитку підприємництва та підприємницьких структур у сільському господарстві. Для оцінки стану розвитку досліджуваних форм господарювання в сільському господарстві залучено методи аналізу, синтезу, групування, балансовий; при встановленні перспективних обсягів виробництва - розрахунковий, нормативний, для обґрунтування засад ефективного розвитку форм господарювання - порівняльного аналізу.

Результати дослідження. Розглянуто сучасний стан і розвиток підприємницької діяльності в сільськогосподарських підприємствах, у тому числі фермерських господарствах України. Запропоновано взаємодію їх між собою щодо утворення контрольованих структур, які забезпечать їх адаптацію та успішне функціонування обслуговуючих кооперативів у ринковому середовищі України. Проаналізовано також діяльність господарств населення, які не відносяться до суб'єктів підприємницької діяльності.

Елементи наукової новизни. Визначено, що на теперішньому етапі суб'єкти господарювання в сільському господарстві України працюють в умовах необхідності адаптації до вимог асоціації з Європейським Союзом. Набули подальшого розвитку варіанти діяльності обслуговуючих кооперативів у сільському господарстві. Наведено сучасну систему органів підтримки підприємницької діяльності в Україні.

Практична значущість. З метою забезпечення умов для реалізації власного економічного потенціалу досліджуваним суб'єктам господарювання необхідні життєздатні підприємницькі структури (обслуговуючі кооперативи), які забезпечать їх адаптацію та успішне функціонування на конкурентному продовольчому ринку. Запропоновано трансформацію особистих підсобних господарств до сімейних фермерських господарств - підприємницького типу. Табл.: 4. Рис.: 1. Бібліогр.: 13.

Ключові слова: підприємництво; підприємницька діяльність; сільське господарство; розвиток суб'єктів господарювання; обслуговуючі кооперативи; підтримка підприємницької діяльності.

Трутенко Ганна Олександрівна - аспірантка відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: trutenko_anna@ukr.net

Постановка проблеми. Розвиток підприємницької діяльності в Україні розпочався за становлення ринкових відносин і надалі відбувається в умовах постійного ускладнення ведення аграрного товарного виробництва, а також економічного середовища в країні та на фоні посилення глобалізації світової економіки. Це спонукало до інтенсивного розвитку економічних інтересів та визначило об'єктивну необхідність адаптації підприємницької діяльності в сільському господарстві до нових умов господарської діяльності.

Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі ЄС) та дії щодо зміцнення зовнішніх торговельних зв'язків у аграрному секторі в 2019 р. надали значних можливостей для розвитку

підприємницької діяльності в сільськогосподарському виробництві [12, с. 3].

В умовах євроінтеграції дослідження аспектів підприємницької діяльності набуває актуальності. У зв'язку з цим подальший розвиток напрямів підприємницької діяльності в сільському господарстві сприятиме вирішенню завдань щодо продовольчого забезпечення населення держави, зайнятості сільського населення та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору.

У своїй господарській діяльності для ефективного використання економічного потенціалу аграрні підприємства повинні взаємодіяти між собою, створюючи життєздатні підприємницькі структури для входження їх до конкурентного європейського ринкового середовища згідно з умовами Асоціації з ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На дослідження проблем, пов'язаних із підприємницькою діяльністю в сільському

господарстві, спрямовані численні роботи вчених-аграрників. На особливу увагу заслуговують наукові праці таких українських дослідників, як: С. В. Бірюк [1]; В. В. Зіновчук, П. Т. Саблук [7]; М. Й. Малік, Ю. О. Лупенко [6, 7]; О. Г. Шпикуляк [6]; Л. В. Романова [9]; Р. Я. Корінець [5].

Крім того, питання сучасної підприємницької діяльності в сільському господарстві розкриваються у наукових статтях, тезах конференцій та монографіях. Разом із тим певні аспекти розвитку підприємництва та формування його і розвиток підприємницьких структур в сільському господарстві потребують подальшого дослідження в регіонах України.

Мета статті - висвітлити особливості розвитку підприємницької діяльності в сільському господарстві й надати пропозиції щодо формування підприємницьких структур.

Виклад основних результатів дослідження. Згідно з літературними джерелами суть підприємницької діяльності в сільському господарстві ґрунтується на організації виробничого процесу за допомогою засобів виробництва і живої праці для отримання аграрної товарної продукції високої якості та забезпечення її ефективності.

За визначенням ряду науковців, «суть підприємницької діяльності в сільському господарстві ґрунтується на організації виробничого процесу з використанням засобів виробництва і праці та використанням трудових ресурсів і ресурсів природного середовища, для отримання сільськогосподарської товарної продукції високої якості із забезпеченням ефективності її виробництва» [7, с. 12].

У свою чергу М. Й. Малік відзначає, що «підприємництво, як діяльність щодо пошуку і створення нових можливостей, творчої руйнації стереотипів; підприємництво є сукупністю економічних, історичних, соціальних та юридичних відносин, особливим

методом господарської діяльності, визначається підприємницьким середовищем, особистістю підприємця, стилем і типом його мислення та поведінки, історичним та психологічними аспектами» [6].

Особливості ведення аграрного виробництва, різні умови господарювання, мета діяльності та виконувані нею функції призводять до формування різних форм підприємництва в аграрному товарному виробництві.

У процесі дослідження визначено економічний зміст терміна «підприємництво» та його природу, оскільки правове регулювання питань, пов'язаних із підприємницькою чи господарською діяльністю, впливає з його економічної природи. Право на підприємницьку діяльність підтверджує (ст. 42 Конституції України) те, що суб'єкт (людина, громадянин, особа без громадянства або іноземець) мають право на здійснення такої діяльності та можуть застосовувати різні форми її реалізації [3, с. 14-17].

У ст. 3 Господарського кодексу України "підприємницький суб'єкт визначено як різновид суб'єктів господарювання" [2, с. 45-49]. Згідно з нею "під господарською діяльністю розуміють діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямовану на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність" [2, с. 44-46].

У Цивільному кодексі України наведено роз'яснення цього положення, а саме: "у ст. 50-54 зазначається загальний порядок зайнятості підприємницькою діяльністю фізичної особи, у ст. 84-86 - здійснення підприємницької діяльності юридичними особами" [13, с. 56-60].

Господарська діяльність в сільськогосподарському виробництві представлена переліком суб'єктів господарювання, наведеним у табл. 1.

1. Суб'єкти господарювання у сільському господарстві України

Показник	Рік									
	2012		2014		2016		2018		2019	
	Усього, од.	%	Усього, од.	%	Усього, од.	%	Усього, од.	%	Усього, од.	%
Господарські товариства	8235	16,8	7750	16,8	8700	18,2	9120	18,6	10931	22,6
Приватні підприємства	4220	8,5	3772	8,2	3752	7,9	3810	7,7	3956	8,2
Виробничі кооперативи	848	1,7	674	1,4	738	1,5	758	1,5	485	1,0

Фермерські господарства	34035	68,9	33084	71,6	33682	70,6	33164	67,5	32452	66,9
Державні підприємства	296	0,5	228	0,5	222	0,5	215	0,4	215	0,4
Інші форми господарської діяльності	1781	3,6	691	1,5	603	1,3	2141	4,3	465	0,9
Усього	49415	100	46199	100	47697	100	49208	100	48504	100

Примітка: Дані 2019 р. - на 1.11.

Джерело: Складено автором за [10, с. 163; 11, с. 169].

У 2019 р. структура видів підприємницької діяльності в сільському господарстві країни залишилася незмінною порівняно з показниками 2012 р., де частка фермерських господарств у загальній структурі найбільша, проте дещо зменшилася (від 68,9 % у 2012-му до 66,9 % у 2019-му). Господарські товариства із напрямом сільськогосподарська діяльність, а також аграрні приватні підприємства у 2019 р. становили 22,6 % і 8,2 % відповідно. Кількість приватних підприємств порівняно з 2012 р. зменшилася, що пов'язано з банкрутством та трансформацією більшості з них в інші форми. Найменша частка в структурі основних суб'єктів підприємницької діяльності в сільському господарстві припадала на

державні підприємства (0,4 %) та виробничі кооперативи (1,0 %).

Дослідження підтверджують зменшення у 2019 р. та в найближчій перспективі кількості фермерських господарств (у т. ч. формування сімейних фермерських господарств). Це явище можна пояснити наслідками структурної перебудови сільськогосподарського виробництва в Україні, переорієнтацією державної політики на розвиток фермерських, а останнім часом сімейних фермерських господарств. З метою подальшого аналізу особливостей підприємництва в Україні розглянуто основні економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств (табл. 2).

2. Основні економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств (без фермерських господарств)

Показник	Рік				
	2012	2015	2016	2018	2019
Загальна кількість, од.	15380	14878	14015	16044	16052
Площа сільськогосподарських угідь, млн га	16,1	15,8	16,3	16,2	16,2
Площа ріллі, млн га	12,0	11,6	11,9	11,8	11,7
Кількість тракторів, тис. шт./на 100 га с-г угідь, шт.	115,2 / 0,71	93,4 / 0,59	94,5 / 0,58	91,5 / 0,56	88,7 / 0,55
Наявність зернових комбайнів, тис. шт./на 100 га ріллі, тис. шт.	23,0/0,19	17,5/ 0,15	18,2/ 0,15	17,2/ 0,14	16,6/0,14
Виробництво валової продукції, млн грн	294655,3	312729,4	338938,6	364816,9	370753,3
У т.ч. рослинництво, млн грн	225699,8	247056,4	275060,0	297474,0	300980,5
тваринництво, млн грн	68955,5	65673,0	63878,6	67342,9	69772,8
Виробництво валової продукції на 1 га с-г угідь, грн	14018,6	19793,0	20793,8	22519,6	22886,0

Джерело: Складено автором за [10, с. 173-174; 11, с. 171-174].

Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств забезпечує підвищення якості та конкурентоспроможності товарної продукції, відновлення й реконструкцію застарілих основних фондів. Для сільськогосподарських підприємств розпочався новий етап їх розвитку, що зумовлюють інтеграційні процеси у сфері Зони вільної торгівлі (далі ЗВТ), тобто торгівлі України з країнами ЄС.

Визначальним завданням аграрного товаровиробництва стає досягнення такого

рівня, який би забезпечував раціональні норми споживання населенням екологічно чистого продовольства. І одним із напрямів суттєвого зміцнення доходів працівників аграрних підприємств виокремлюється розвиток сільськогосподарського підприємництва. Доведено, що вирішити таке завдання неможливо без значної державної підтримки та залучення іноземних інвестицій.

Дослідження у свою чергу підтверджують, що сільськогосподарські підприємства

підготовлені більшою мірою до активної конкуренції з імпортною товарною продукцією сільського господарства, ніж господарства населення. Сприяють цьому великі концентрації площ сільськогосподарських угідь, здатність виробляти більші обсяги товарної продукції та одержувати значні прибутки. На противагу, господарства населення зорієнтовані передусім на забезпечення власних споживчих потреб у товарній продукції сільського господарства, а її продаж здійснюється в малих обсягах.

Враховуючи, що господарства населення виробляють до 40% валової продукції сільського господарства, держава мала б сприяти створенню обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів на селі, де членами

виступали власники господарств населення, сімейних ферм та інших аграрних підприємств.

Тут варто зауважити, що натуральний характер цих господарств забезпечує їхню життєдіяльність. У найближчій перспективі держава повинна посприяти розвитку сектору господарств населення, зростанню їхньої товарності та трансформації в сімейні фермерські господарства. Це і слугує підґрунтям формування середнього класу в малих та середніх територіальних громадах.

Із метою подальшого аналізу особливостей розвитку сільського господарства України наведено діяльність господарств населення, які не є суб'єктами підприємницької діяльності (табл. 3).

3. Діяльність господарств населення України

Показник	Рік						2019 до 2012, %
	2012	2013	2014	2017	2018	2019	
1	2	3	4	5	6	7	8
Загальна кількість господарств, тис. од.	4301,8	4241,6	4136,8	4031,7	3996,5	3850,0	89,3
Із них: господарств, які утримують худобу та птицю	3111,9	3044,7	2922,2	2845,3	2722,2	2500,0	74,7
У приватній власності наявна аграрна техніка	277,2	303,5	323,1	335,2	330,3	315,0	115,8
Площа земельних ділянок для ведення аграрного виробництва, тис. га	6501,0	6445,8	6296,5	6350,1	6132,2	6050,0	94,0
Чисельність худоби, тис. голів:							
велика рогата худоба	2566,8	2519,7	2177,3	2364,2	2194,8	2042,5	65,1
Із них: корови	1655,5	1624,7	1494,5	1551,2	1451,6	1349,9	68,2
Свині	3031,3	3049,0	2779,8	2806,3	2629,7	2427,3	60,4
Вівці та кози	1472,9	1486,7	1165,6	1122,3	1086,3	1035,9	70,3
Коні	344,1	325,1	293,0	247,9	229,8	212,0	61,6
Трактори, тис. од. / на 100 га с-г угідь	184/2,8	189/2,9	188/2,9	211/3,3	249/4,1	180/3,0	97,8/ 132,1
Зернозбиральні комбайни, тис. од. / на 100 га ріллі	23/0,36	23/0,36	23/0,36	15/0,23	17/0,22	15/0,21	65,2/ 58,3
Валова продукція сільського господарства, млн грн	211642,6	216268,1	219368,8	229459,8	233295,4	231176,1	109,2
Вироблено продукції сільського господарства на одну особу, грн	5069	5284	5312	5400	5519	5500	108,5
Урожайність, ц/га							
Зернові	25,4	31,4	33,9	34,6	34,4	36,8	144,9
Цукрові буряки	329,6	316,0	350,7	335,5	361,9	342,8	104,0
Соняшник	12,9	16,8	14,7	15,2	18	19,6	151,9
Картопля	160,1	158,3	174,6	166,8	169,4	153,9	96,1
Овочі	187,8	190,8	195,2	191,0	197,7	197,6	105,2
Плоди і ягоди	108,1	121,6	112,5	116,4	136,4	119,6	110,6

Джерело: Складено автором за [10, с. 180-182; 11, с. 144-173].

Аналіз показує, що упродовж 2012-2019 рр. ситуація у господарствах населення дещо погіршилася. Виявлено такі тенденції: розвиток сектору характеризується зменшенням кількості господарств населення, які утримують худобу та птицю; скороченням чисельності поголів'я великої рогатої худоби, корів та свиней (відповідно на 34,9, 31,8 і 39,6%). До позитиву можна віднести збільшення кількості господарств населення із наявною сільськогосподарською технікою (15,8%). Відбулося зменшення площ сільськогосподарських угідь, призначених для ведення господарської діяльності. Також загальна кількість господарств населення скоротилася за досліджуваний період на 10,7 %.

Урожайність основних сільськогосподарських культур зростає від 5 до 45 ц/га залежно від виду вирощуваних культур. При цьому у 2019 р. зменшилася врожайність картоплі на 3,9 ц/га.

Стосовно розвитку фермерських господарств варто виокремити наступні показники: загальна кількість фермерських господарств поступово скорочується, відбувається процес так званого їх укрупнення (площі сільськогосподарських угідь зросли на 8,2%, зокрема ріллі збільшилися на 6,5%). Виробництво валової продукції протягом 2012-2019 рр. зросло на 76,9 %, у галузі тваринництва - на 79,1 %, що позитивно вплинуло на реалізацію основних видів аграрної товарної продукції (табл. 4).

4. Показники розвитку фермерських господарств

Показник	Рік							2019 до 2012, %
	2012	2013	2014	2016	2017	2018	2019	
Кількість фермерських господарств, од.	34035	34168	33084	33682	34137	33164	32452	95,3
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	4389,4	4451,7	4578,3	4437,9	4580,1	4707,2	4749,5	108,2
у т. ч. ріллі, тис. га	4260,7	4321,9	4450,0	4297,7	4456,0	4470,0	4540,0	106,5
Виробництво валової продукції сільського господарства, млн грн	44674,3	53192,5	56157,0	64306,1	63277,2	73181,7	79053,0	176,9
у т.ч. продукція рослинництва, млн грн	42319,0	50758,7	51847,0	61528,1	60491,7	70214,1	75809,2	179,1
продукція тваринництва, млн грн	2355,3	2433,8	2581,8	2778,0	2785,5	2967,6	3243,8	137,7
Трактори, тис. од./на 100 га с.-г. угідь	34,9/0,8	35,0/0,8	33,6/0,7	36,2/0,8	37,2/0,8	37,2/0,8	41,8/0,9	119,8 /112,5
Зернозбиральні комбайни, тис. од./на 100 га ріллі	8,9/0,2	8,6/0,2	8,3/0,18	9,2/0,21	9,1/0,2	9,1/0,2	9,9/0,22	111,2 /110,0
Урожайність, ц/га								
Зернові	24,0	32,1	35,3	39,2	37,1	41,1	44,0	183,3
Цукрові буряки	387,2	376,0	507,1	486,4	499,1	538,5	502,8	129,8
Соняшник	15,5	20,9	18,2	21,2	18,8	21,9	24,5	158,1
Картопля	170,5	225,5	227,0	182,6	189,2	207,0	196,9	115,5
Овочі	264,4	288,2	297,0	307,9	348,4	330,9	368,3	139,3
Плодові і ягоди	67,8	75,2	57,2	91,3	69,4	112,9	83,7	123,4
Поголів'я худоби, тис. голів								
ВРХ	109,9	111,8	103,7	105,7	106,5	106,3	103,3	94,0
у т.ч. корови	41,3	45,0	41,1	39,9	39,2	42,8	42,9	103,9
Свині	265,2	272,9	249,9	273,0	238,9	255,4	284,0	107,1
Вівці та кози	61,5	59,4	46,8	45,0	46,2	43,8	36,1	58,7

Рівень рентабельності виробництва продукції, %								
Зернові	19,5	9,3	24,2	38,0	27,9	26,1	14,5	-5,0
Соняшник	45,4	35,7	40,2	64,4	41,2	30,3	24,7	-20,7
Цукрові буряки	14,2	8,2	20,9	32,7	20,0	-2,2	-4,8	-19,0
Овочеві	11,7	22,1	20,3	21,2	19,5	7,6	17,8	+6,1
Картопля	-4,2	23,0	26,1	13,0	28,9	28,0	50,3	+54,5
Плодові та ягідні	8,6	22,7	48,4	47,5	36,1	22,6	38,6	+30,0
Виноград	62,9	33,4	-14,7	61,7	51,3	17,8	0,9	-62,0
Молоко	4,9	21,4	19,7	23,3	25,9	18,0	20,1	+15,2
М'ясо: ВРХ	-7,1	-13,7	-10,1	-0,1	-2,1	-6,4	-14,6	-7,5
свині	-2,5	-5,0	1,0	-1,2	-6,7	1,1	1,4	+3,9
вівці і кози	-13,7	-2,6	-14,0	6,0	-15,1	-3,7	-32,5	-18,8
птиця	13,4	3,4	2,6	2,3	3,5	6,8	13,2	-0,2
Виробництво валової продукції на 1 га с.-г. угідь, грн	10177,8	11948,8	12265,9	14490,2	14194,0	15546,8	16644,5	163,5
Частка фермерських господарств за розміром сільськогосподарських угідь у загальній їх кількості								
Господарства, що не мали сільськогосподарських угідь	12,8	14,0	14,6	4,9	9,9	8,2	11,3	88,3
До 100 га, %	67,8	66,7	68,4	75,1	71,7	69,2	65,9	105,1
100,1-500 га, %	14,0	13,7	11,9	14,0	12,2	15,4	16,0	135,9
500,1-1000 га, %	3,0	3,2	2,8	3,3	3,5	3,7	3,8	172,0
1000,1 - 2000 га, %	1,7	1,7	1,5	1,9	1,9	2,1	2,0	142,8
Понад 2000 га, %	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	166,7

Джерело: Розраховано автором за [10, с. 87-89].

Рівень технічної ефективності виробництва, зокрема урожайності культур та рівень рентабельності фермерських господарств (у т. ч. сімейних фермерських господарств) уже тільки за деякими культурами залишаються нині дещо нижчими порівняно з великими сільськогосподарськими підприємствами. Однак цей показник порівняно з господарствами населення значно вищий (у понад 3 рази) за всіма основними культурами.

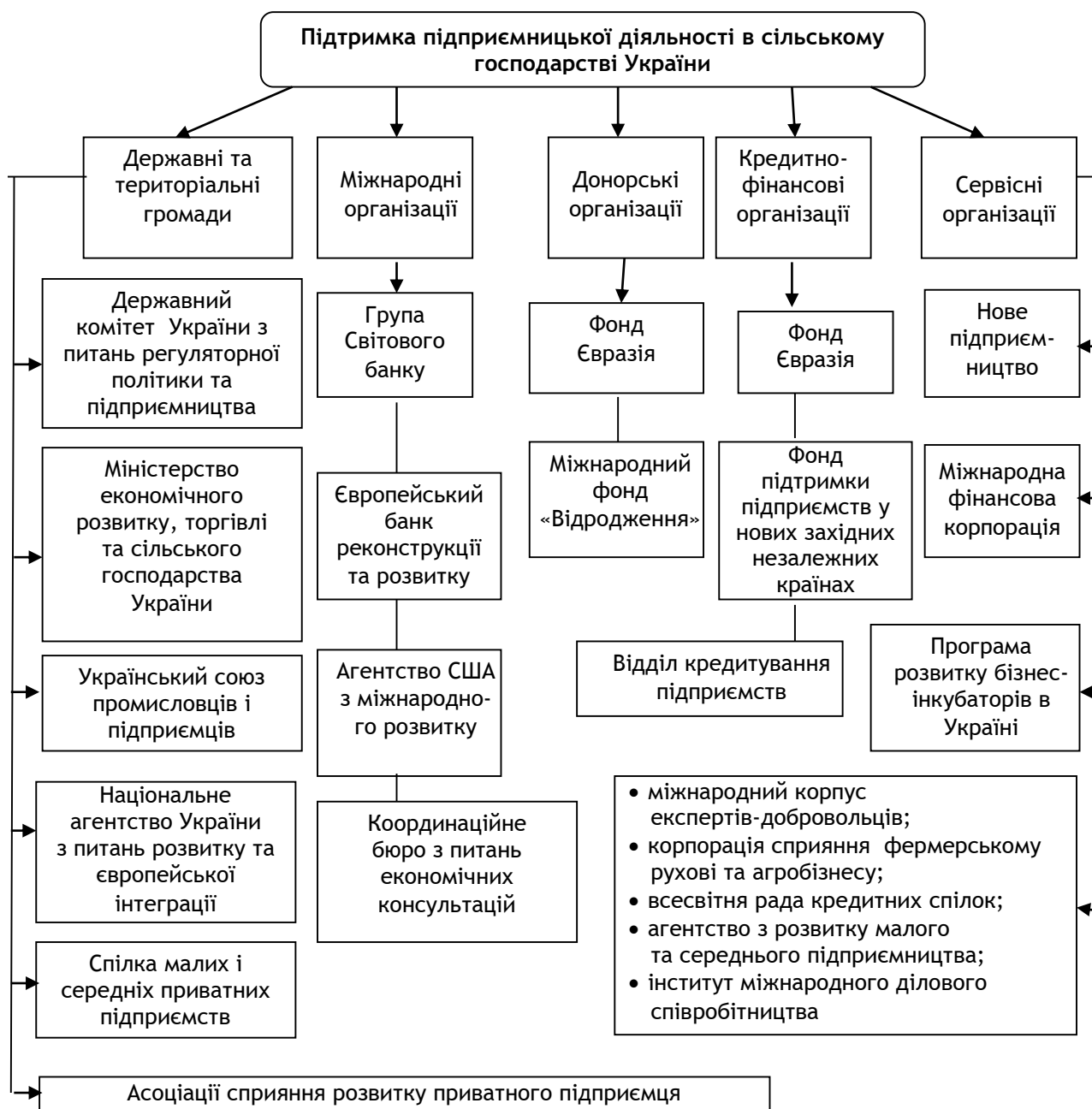
За визначенням, проблемою розвитку фермерського господарства України залишається деяке відставання від сучасних тенденцій запровадження інноваційних технологій ведення сільськогосподарського виробництва. Нові технології та технічне забезпечення виробничих процесів недоступні для деяких фермерів через їх дорожнечу, а також за відсутності державної підтримки [4, с. 1].

Доведено, що для забезпечення умов відтворення та функціонування підприємницької діяльності в сільському господарстві необхідно створити сукупність нових госпо-

дарських установ, фондів та інститутів [3, с. 39]. Це надасть стимулюючий вплив з урахуванням вимог «зеленого» ринку та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності. При цьому діє досить розгалужена сучасна система органів підтримки підприємництва в сільському господарстві (рис.).

Аналіз даних підтверджує, що підприємницька діяльність у сільському господарстві не відчуває належного рівня захисту і підтримки, за надмірного податкового тиску, дефіциту кредитних ресурсів (вітчизняних та іноземних). Усе це призводить до значної тінізації підприємництва в сільському господарстві.

Засадам підприємницької діяльності у сільському господарстві відповідає двосекторна модель - сімейне фермерське господарство, яке зокрема і завдяки кооперуванню стає конкурентним на державному і міжнародному ринку продовольства; а також підприємницька діяльність аграрних високо-товарних підприємств.

Система підтримки підприємницької діяльності в сільському господарстві України

Джерело: Розроблено автором на основі [1, с. 33-35].

Як зазначає з цього приводу Л. В. Романо-ва, розвиток підприємництва в сільськогосподарському виробництві вимагає виваженого підходу до реалізації аграрної та продовольчої політики. Це є однією з ключових складових формування умов для розвитку різних типів підприємницьких структур у сільському господарстві [9, с. 23].

Створення підприємницької структури спрямоване на забезпечення економічної стійкості її первинних елементів - підприємств та господарств. У такому випадку постає можливість конструктивної співпраці, посилення конкурентоспроможності,

формування механізмів управління ризиком, координації дій (у межах антимонопольного законодавства).

В умовах недосконалого ринку і нестабільної фінансово-економічної ситуації суб'єктам сільськогосподарського виробництва складно вести своє господарство прибутково, не завжди вдається через відсутність інформації, знань, умінь отримати державну підтримку, інвестиції, використати новітні технології, витримати зростаючу конкуренцію в умовах асоціації з ЄС. Ринковий чинник перетворюється на вирішальний у діяльності сільськогосподарських

підприємств. За таких умов об'єктивно необхідним стає розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

Актуальною проблемою слід вказати експансію посередницького підприємництва, залежність сільськогосподарських товаровиробників від комерційних структур, які співпрацюють із сільським господарством і нині виступають монополістами у сфері переробки та реалізації сільськогосподарської товарної продукції, постачання техніки, пально-мастильних матеріалів, насіння та інших матеріалів для технологічного процесу. Сучасні товаровиробники сільськогосподарської продукції не завжди мають змогу організувати власну дилерську мережу, відчувають тиск посередницьких структур.

На переконання Р. Я. Корінця, одним із найуспішніших методів боротьби із монополізмом посередників у сільському господарстві є розвиток обслуговуючої кооперації, як передумови створення рівних стартових умов виходу зі складного економічного становища щодо досліджуваних господарських суб'єктів [5, с. 1].

За результатами проведеного дослідження особливостей розвитку кооперативного руху в сільських громадах встановлено необхідність формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Новостворена структура у своїй діяльності буде здатна вирішувати наступні проблеми: поліпшення фінансово-економічних показників діяльності власних членів; надання різних послуг значно вищої якості порівняно з посередницькими та комерційними структурами; реалізовувати сільськогосподарську товарну продукцію на продовольчому ринку.

Список бібліографічних посилань

1. Бірюк С. В. Роль держави у фінансовому забезпеченні розвитку аграрного сектора в Україні. *Ринок цінних паперів України*. 2013. № 1-2. С. 33-38.
2. Господарський кодекс України. Київ : ПОЛИВОДА А. В., 2019. 248 с.
3. Конституція України. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2019. 76 с.
4. Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 664-р. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80/print>.
5. Корінець Р. Я. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи: формування і функціонування: методичні рекомендації. Київ : ННЦ "ІАЕ", 2012. С. 68.
6. Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. Розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2006. № 4. С. 3-10.

Висновки. Суб'єкти підприємницької діяльності (аграрні підприємства, у т. ч. фермерські господарства) виробляють до 60% валової продукції. Показник виробництва валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь в аграрних підприємствах (зокрема фермерських господарствах) вищий за господарства населення у 3-3,5 раза.

Завдяки обслуговуючій кооперації власники сільськогосподарських підприємств (у т. ч. сімейних фермерських господарств), а також господарств населення в умовах євроінтеграції матимуть можливість:

- вирішувати нагальні проблеми колективно, не втрачаючи при цьому власної незалежності. Суб'єкти господарювання самі виступатимуть засновниками обслуговуючого кооперативу, тобто їхня праця спрямовуватиметься безпосередньо на вирішення власних проблем;
- купувати необхідне матеріально-технічне обладнання та ефективно його використовувати, дотримуючи технологічних норм;
- здійснювати переробку сільськогосподарської продукції та її тривале зберігання;
- вирішувати проблему реалізації сільськогосподарської товарної продукції і продовольства, відстежувати інформацію щодо кон'юнктури продовольчого ринку, зокрема і в країнах Євросоюзу.

В умовах асоційованого членства в ЄС ринковий чинник стає вирішальним у діяльності та державній підтримці аграрних підприємств (у т. ч. сімейних фермерських господарств) у регіонах України.

Наведено сучасну систему органів підтримки підприємницької діяльності в сільському господарстві України в умовах інтеграції.

References

1. Biriuk, S.V. (2013). Rol derzhavy u finansovomu zabezpechenni rozvytku ahrarnoho sektora v Ukraini [The role of the state in financial support for the development of the agricultural sector in Ukraine]. *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy*, 1-2, pp. 33-38 [In Ukrainian].
2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine]. (2019 r.). Kyiv: POLYVODA A. V. [In Ukrainian].
3. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. (2019). Kyiv: PALYVODA A. V. [In Ukrainian].
4. Kontseptsiiia rozvytku fermerskykh gospodarstv ta silskohospodarskoi kooperatsii na 2018-2020 roky: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 veresnia 2017 r. # 664-r. [The concept of development of farms and agricultural cooperation for 2018-2020: the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from September 13, 2017 No. 664-r.]. (2017). Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80/print> [In Ukrainian].

7. Основи аграрного підприємництва / [Лупенко Ю. О., Саблук П. Т., Малік М. Й., Зіновчук В. В. та ін.] ; за ред. М. Й. Маліка. Київ : Інститут аграрної економіки, 2001. 582 с.

8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств : Закон України від 10.07.2018 №2497-VIII (далі - Закон № 2497-VIII).

9. Романова Л. В. Становлення підприємництва в сільському господарстві. Київ : ІАЕ, 1997. 272 с.

10. Статистичний збірник сільського господарства України за 2018 р. Державна служба статистики України. Київ, 2019. 235 с.

11. Статистичний щорічник України. Державна служба статистики за 2018 р. / за ред. І. Є. Вернера. Житомир : ТОВ «БУК-ДРУК», 2019. 481 с.

12. Угода про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами. Комітет з питань європейської інтеграції Верховної Ради України. URL : http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/control/uk/publish/article?art_id=56220&cat_id=45826.

13. Цивільний кодекс України. Київ : «Право», 2020. 452 с.

5. Korinets, R.Ya. (2012). Silskohopodarski obsluhovuiuchi kooperatyvy: formuvannya i funktsionuvannya: metodychni rekomendatsii [Agricultural service cooperatives: formation and operation: guidelines]. Kyiv: NNTS "IAE" [In Ukrainian].

6. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Yo. & Shpykuliak, O.H. (2006). Rozvytok pidpriemnytstva v ahrarnomu sektori ekonomiky [Entrepreneurship development in the agricultural sector of the economy]. Ekonomika APK, 4, pp. 3-10 [In Ukrainian].

7. Lupenko, Yu.O., Sabluk, P.T., Malik, M.Yo., Zinovchuk, V.V., et al. (2001). Osnovy ahrarnoho pidpriemnytstva [Fundamentals of agricultural entrepreneurship]. M.Yo. Malik (Ed.). Kyiv: Instytut ahrarnoi ekonomiky [In Ukrainian].

8. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakyykh zakoniv Ukrainy shchodo stymuliuвання utvorennia ta diialnosti simeinykh fermerskykh gospodarstv: Zakon Ukrainy vid 10.07.2018 # 2497-VIII (dali - Zakon # 2497-VIII) [On amendments to the Tax Code of Ukraine and some laws of Ukraine on stimulating the formation and operation of family farms: Law of Ukraine from 10.07.2018 No. 2497-VIII (hereinafter - Law № 2497 - VIII)]. (2018) [In Ukrainian].

9. Romanova, L.V. (1997). Stanovlennia pidpriemnytstva v silskomu hospodarstvi [Formation of entrepreneurship in agriculture]. Kyiv: IAE [In Ukrainian].

10. Statystychnyi zbirnyk silskoho hospodarstva Ukrainy za 2018 r. [Statistical collection of agriculture of Ukraine for 2018]. (2019). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrain [In Ukrainian].

11. Verner, I.Ye. (2019). Statystychnyi shchorichnyk Ukraina [Statistical Yearbook Ukraine]. Derzhavna sluzhba statystyky za 2018 r. Zhytomyr: TOV «BUK-DRUK» [In Ukrainian].

12. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS i yoho derzhavamy-chlenamy [Association Agreement between Ukraine and the EU and its Member States]. Komitet z pytan yevropeiskoi intehratsii Verkhovnoi Rady Ukrainy. Retrieved from: http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/control/uk/publish/article?art_id=56220&cat_id=45826 [In Ukrainian].

13. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. (2020). Kyiv: «Pravo», 452 pp. [In Ukrainian].

Trutenko H. O. Entrepreneurship development in agriculture of Ukraine

The purpose of the article is to highlight the features of the entrepreneur development in agriculture and provide proposals for the formation of entrepreneurial structures.

Research methods. The theoretical and methodological basis of the study was made up of classical and modern economic theory and scientific provisions on the network, the development of entrepreneurship and entrepreneurial structures in agriculture. To assess the state of development of the studied forms of management in agriculture, methods of analysis, synthesis, grouping, balance; when establishing prospective production volumes - calculated, normative, to substantiate the principles of effective development of forms of management - comparative analysis.

Research results. The current state and development of entrepreneurial activity in agricultural enterprises, including farms in Ukraine, is considered. Their interaction with each other on the creation of controlled structures that will ensure their adaptation and the successful functioning of service cooperatives in the market environment of Ukraine is proposed. Also analyzed are the activities of households that do not belong to the subjects of entrepreneurial activity.

Scientific novelty. It was determined that at the current stage, business entities in the agriculture of Ukraine are working under conditions of the need to adapt to the requirements of the association with the European Union. The options for the activities of service cooperatives in agriculture were further developed. The modern system of business support bodies in Ukraine is presented.

Practical significance. In order to provide conditions for the realization of their own economic potential, the studied business entities are recommended to create viable business structures (serving cooperatives) that will ensure their adaptation and successful functioning in a competitive food market. The transformation of personal subsidiary plots into family farms of an entrepreneurial type is proposed. Tabl.: 4. Figs.: 1. Refs.: 13.

Keywords: entrepreneurship; entrepreneurial activity; agriculture; development of business entities; service cooperatives; support of entrepreneurial activity.

Trutenko Hanna Oleksandrivna - post-graduate student of the department of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)
E-mail: trutenko_anna@ukr.net

Трутенко А. А. Развитие предпринимательской деятельности в сельском хозяйстве Украины

Цель статьи - осветить особенности развития предпринимательской деятельности в сельском хозяйстве и предложить варианты формирования предпринимательских структур.

Методика исследования. Теоретико-методологической основой исследования послужили классическая и современная экономическая теория и научные положения развития предпринимательства и предпринимательских структур в сельском хозяйстве. Для оценки состояния развития исследуемых форм хозяйствования в сельском хозяйстве привлечены методы анализа, синтеза, группировки, балансовый; при установлении перспективных объемов производства - расчётный, нормативный; для обоснования принципов эффективного развития форм хозяйствования - сравнительного анализа.

Результаты исследования. Рассмотрены современное состояние и развитие предпринимательской деятельности в сельскохозяйственных предприятиях, в том числе фермерских хозяйствах Украины. Предложено взаимодействие их между собой по созданию контролируемых структур, которые обеспечат их адаптацию и успешное функционирование обслуживающих кооперативов в рыночной среде Украины. Проанализирована также деятельность хозяйств населения, которые не относятся к субъектам предпринимательской деятельности.

Элементы научной новизны. Определено, что на нынешнем этапе субъекты хозяйствования в сельском хозяйстве Украины работают в условиях необходимости адаптации к требованиям ассоциации с Европейским Союзом. Получили дальнейшее развитие варианты деятельности обслуживающих кооперативов в сельском хозяйстве. Приведена современная система органов поддержки предпринимательской деятельности в Украине.

Практическая значимость. С целью обеспечения условий для реализации собственного экономического потенциала исследуемым субъектам хозяйствования необходимы жизнеспособные предпринимательские структуры (обслуживающие кооперативы), которые обеспечат их адаптацию и успешное функционирование на конкурентном продовольственном рынке. Предложена трансформация личных подсобных хозяйств в семейных фермерских хозяйств - предпринимательского типа. Табл.: 4. Илл.: 1. Библиогр.: 13.

Ключевые слова: предпринимательство; предпринимательская деятельность; сельское хозяйство; развитие субъектов хозяйствования; обслуживающие кооперативы; поддержка предпринимательской деятельности.

Трутенко Анна Александровна - аспирантка отдела предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)
E-mail: trutenko_anna@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 14.09.2020 р.

Фахове рецензування: 25.09.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Трутенко Г. О. Розвиток підприємницької діяльності в сільському господарстві України. *Економіка АПК*. 2021. № 1. С. 103 – 112. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202101103>

Trutenko, H.O. (2021). Rozvytok pidpriemnytskoi diialnosti v silskomu hospodarstvi Ukrainy [Entrepreneurship development in agriculture of Ukraine]. *Ekonomika APK*, 1, pp. 103 – 112 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202101103>

Новини АПК

Підсумки-2020: Перезавантажено державну підтримку аграріїв та визначено пріоритети на наступні роки

Одним із вагомих результатів 2020 року для аграрної галузі є перезавантаження державної підтримки українського АПК. Зокрема, Урядом та Парламентом підтримано низку напрацьованих спільно з аграріями законодавчих ініціатив щодо удосконалення держпідтримки, закріплено у правовому полі функціонування Державного аграрного реєстру, визначено пріоритети держпідтримки на наступні роки та виплачено аграріям усі 4 млрд грн підтримки.

Перезавантаження державної підтримки АПК базується на трьох принципах - прозорості, прогнозованості та справедливості, які, зокрема, закладені у прийнятому в цілому на початку листопада 2020 року проєкті Закону України № 3295 «Про державну підтримку сільського господарства України». Цей документ удосконалює державну підтримку та визначає пріоритети на наступні роки.

Ідеться про підтримку тваринництва, включаючи нішеві сфери - вівчарство, козівництво, аквакультуру, підтримку органічного виробництва, садівництва, овочівництва, ягідництва, зрошення, відновлення дренажу та ін. Ці напрями націлені на створення нових робочих місць, збільшення доданої вартості в сільському господарстві, збільшення кількості фермерських та інших дрібних господарств в аграрній галузі та наповнення місцевих бюджетів.

Крім того, цей документ закріплює на законодавчому рівні функціонування онлайн платформи - Державного аграрного реєстру, який забезпечить аграріям спрощений доступ до програм державної підтримки та публічність її розподілу. Такий інструмент збільшить кількість отримувачів держпідтримки, спростить взаємодію між державою та сільгоспвиробником, запровадить програми таргетованої державної підтримки з можливістю виконання усіх процесів через електронні інструменти.

Зокрема, вже впроваджено пілотне функціонування аграрного реєстру, який охоплює понад 50 об'єднаних територіальних громад по всій Україні. Проєкт реалізується у координації з Держгеокадастром, Міністерством юстиції та за сприяння проєкту Світового банку і ЄС «Підтримка прозорого управління земельними ресурсами в Україні», а також Програми USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО).

Важливим у забезпеченні прогнозованості держпідтримки є збереження її основних напрямів. Програми, які діяли у 2020 р., є середньо- та довгостроковими і діятимуть у 2021 р. - це здешевлення кредитів, компенсація вартості с/г техніки та обладнання, підтримка розвитку фермерських господарств, садівництва, виноградарства та хмелярства, тваринництва та переробки с/г продукції. Зокрема, перезавантаження державної підтримки дозволило сплатити аграріям закладені на 2020 р. 4 млрд грн у повному обсязі.

Пресслужба Мінекономіки